

ĐẶC ĐIỂM LOẠI HÌNH CỦA TIẾNG VIỆT

(Tiếp theo)

I – BÀI TẬP

1. Cho câu *Sao không bảo nó đến ?*. Hãy đảo trật tự từ ngữ (với các dấu câu thích hợp) để có các câu khác nhau.

2. Trong bài *Việt Bắc*, Tố Hữu viết :

*Ta với mình, mình với ta
Lòng ta sau trước mặn mà đinh ninh.*

Trong câu đầu, hai từ *ta* và *minh* được lặp lại nhưng hoán đổi trật tự. Điều ấy có hiệu quả gì về mặt diễn đạt ?

3. So sánh *người ấy* với *người ấy ơi*, *tôi* với *tôi ơi* (*Tôi ơi ! Đừng tuyệt vọng !* – Trịnh Công Sơn). Cho biết trong hai trường hợp, *người ấy* và *tôi* có khác nhau về nghĩa như thế nào ?

4. Nếu bỏ từ *đã* trong ví dụ sau đây đi, thì nghĩa của câu thay đổi ra sao ?

Tôi không dám bảo ngoài đường không có Thích Ca hay Thích Ca ngoài đường không có bổ ích cho ta. Nhưng theo nguyên lí của loài người, tất phải biết Phật trong nhà đã. (Phan Bội Châu)

5. Trong những ví dụ dưới đây, *đâu* có thể hiểu như một hư từ phủ định (= "không") hay như một đại từ phiếm chỉ (= "nơi nào đó"). Anh (chị) chọn cách hiểu nào ? Tại sao ?

- *Người đâu gặp gỡ làm chi
Trăm năm biết có duyên gì hay không ?*

(Nguyễn Du – *Truyện Kiều*)

- *Tựa gối buông cần lâu chẳng được,
Cá đâu đớp động dưới chân bèo.*

(Nguyễn Khuyến – *Câu cá mùa thu*)

- *Lơ thơ cồn nhỏ gió đìu hiu
Đâu tiếng làng xa vãn chợ chiều.*

(Huy Cận – *Tràng giang*)

II – GỢI Ý GIẢI BÀI TẬP

1. Về lí thuyết có thể lên đến 120 câu khác nhau, chưa kể những câu khác nhau chỉ nhờ dấu câu. Nếu chỉ kể những câu chấp nhận được thì con số là trên dưới 40 câu. Ở đây chỉ dẫn một số câu làm ví dụ :

(1) *Sao không bảo nó đến ?* (2) *Sao bảo nó không đến ?* (3) *Sao nó bảo không đến ?* (4) *Sao không đến bảo nó ?* (5) *Sao nó không bảo đến ?* (6) *Sao ? Đến bảo nó không ?* (7) *Sao ? Bảo nó đến không ?*

(8) *Nó đến, sao không bảo ?* (9) *Nó đến, không bảo sao.* (10) *Nó đến bảo : không sao.* (11) *Nó bảo : Sao không đến ?* (12) *Nó đến bảo : Sao không ?* (13) *Nó bảo : Đến không sao ?* (14) *Nó bảo : Không đến sao ?* (15) *Nó không bảo, sao đến ?* (16) *Nó không bảo đến sao ?* (17) *Nó không đến, bảo sao ?*

2. *Ta với mình rồi lại mình với ta*, việc lặp lại cùng với sự hoán đổi trật tự giữa *ta với mình* nói lên sự gán bó khăng khít, tình yêu thương tha thiết giữa *mình với ta*, hai nhân vật trữ tình trong bài *Việt Bắc*.

3. Về ý nghĩa, *người ấy* là ngôi thứ ba, *tôi* là ngôi thứ nhất, trong khi *ơi* là một từ dùng để hô gọi, chỉ có thể dùng với ngôi thứ hai. Thành thử khi nói *người ấy ơi* hay *tôi ơi*, thì ở đây *người ấy* và *tôi* phải được hiểu là ngôi thứ hai. *Người ấy ơi* được dùng khi người nói muốn gọi một cách thân mật một người chưa quen biết chẳng hạn. Còn *tôi ơi* trong *Tôi ơi ! Đừng tuyệt vọng !* là người nói đã phân thân : *tôi* ngôi thứ nhất trò chuyện, động viên *tôi* ngôi thứ hai.

4. Khi ở cuối câu, *đã* chỉ một sự việc xảy ra *trước* một sự việc khác. Như thế, ở câu *Nhưng theo nguyên lí của loài người, tất phải biết Phật trong nhà đã*, nếu không dùng *đã*, thì sẽ mất đi cái ý : *biết Phật trong nhà* là chuyện phải làm *trước* khi biết *Phật ngoài đường*.

5. – Trong *Người dâu gập gờ làm chi*, nếu hiểu *dâu* là hư từ phủ định, thì trái với tình tiết trong *Truyện Kiều*. Đây là đoạn độc thoại của Kiều, sau khi đã gặp Kim Trọng.

– Trong *Cá dâu đớp động dưới chân bèo*, hiểu *dâu* là đại từ phiếm chỉ thì câu thơ hay hơn và cũng phù hợp hơn với thi pháp cổ. Ở đây Nguyễn Khuyến sử dụng thủ pháp lấy động tả tĩnh : cảnh vật yên tĩnh đến mức chỉ một tiếng động rất khẽ mà cũng đủ nghe thấy (liên hệ với những câu thơ khác trong bài *Thu điếu : Sóng biếc theo làn hơi gợn tí / Lá vàng trước gió khẽ đưa vèo*).

– Trong *Đâu tiếng làng xa vãn chợ chiều*, hiểu *dâu* là hư từ phủ định, thì bài thơ không thêm được gì nhiều lắm ; hơn nữa, trong tiếng Việt, nếu là hư từ phủ định, thì khi kết hợp với (cụm) danh từ, phải là *dâu có*, chứ không phải *dâu*. Trái lại, nếu hiểu *dâu* là đại từ phiếm chỉ, thì phù hợp hơn với không khí toàn bài. *Tràng giang* là một bài thơ man mác một nỗi buồn "không neo đậu" ; tất cả đều không cố định vào một cái gì hết : con thuyền xuôi mái, cành củi khô trôi lạc, bèo dạt hàng nối hàng, lòng người buồn nhớ dù "không khói hoàng hôn". Và đây, tiếng lao xao của chợ chiều đã vãn vắng lên *đâu đó*, chứ không biết đích xác là nơi *đâu*.